

Samen op (onder)zoek

Participatieve methodieken voor geëngageerde
onderzoekers en praktijkwerkers

Liesbeth De Donder - Lieselot Degraeve
Bas Dikmans - Silke Marynissen

COLOFON

Samen op (onder)zoek: participatieve methodieken voor geëngageerde onderzoekers en praktijkwerkers

Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen (redactie)

Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Educatiewetenschappen

Brussel

ISBN 9789077130162

Eerste versie

@ 2025 Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder duidelijke bronvermelding. Overname van tekst is toegestaan mits de oorspronkelijke auteur(s) en titel expliciet worden vermeld, zowel van het boek als van het betreffende hoofdstuk. Het is niet toegestaan de inhoud te wijzigen of voor commerciële doeleinden te gebruiken zonder schriftelijke toestemming van de auteur(s).

Vormgeving: Lieselot Degraeve

Illustraties: Zoë Claessens

www.samenoponderzoek.be

Licentie

Samen op (onder)zoek: participatieve methodieken voor geëngageerde onderzoekers en praktijkwerkers © 2025 by Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen is licensed under CC BY-NC-ND 4.0. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

BUURTANALYSE RESOKIT: PRINCIPES EN ACTIES VOOR GEZAMENLIJK ONDERZOEK IN DE BUURT

JAN CLAEYS, INGE VERHAEGEN, FRANK MEYS

SAMENVATTING

[Resokit](#) is een methodiek die bruggenbouwers ondersteunt bij het bevorderen van sociale inclusie en samenhang in lokale gemeenschappen. Ze richt zich tot professionals en vrijwilligers die werken aan sterke netwerken, warme buurten en sociale rechtvaardigheid. De methodiek werd ontwikkeld binnen de cluster Mens en Samenleving van de Odisee Hogeschool. De naam verwijst naar het Franse *réseaux* ('netwerken') en naar een *kit* van praktische tools voor de lokale praktijk. Resokit vertrekt van vier bouwstenen: mindset, burger, buurt en organisatie. Die vormen samen het fundament voor duurzame samenwerking. Een belangrijk instrument is de buurtanalyse: een participatieve, activerende werkvorm die het sociale weefsel en het aanwezige potentieel van een buurt zichtbaar maakt.

- 1 INLEIDING
- 2 RESOKIT: BUURTANALYSE ALS HEFBOOM VOOR GEMEENSCHAPSVORMING
- 3 DE WERKZAME PRINCIPES VAN EEN BUURTANALYSE
- 4 STAPPEN IN DE BUURTANALYSE
- 5 GEEN BUURTANALYSE ZONDER PARTICIPATIE

1. INLEIDING

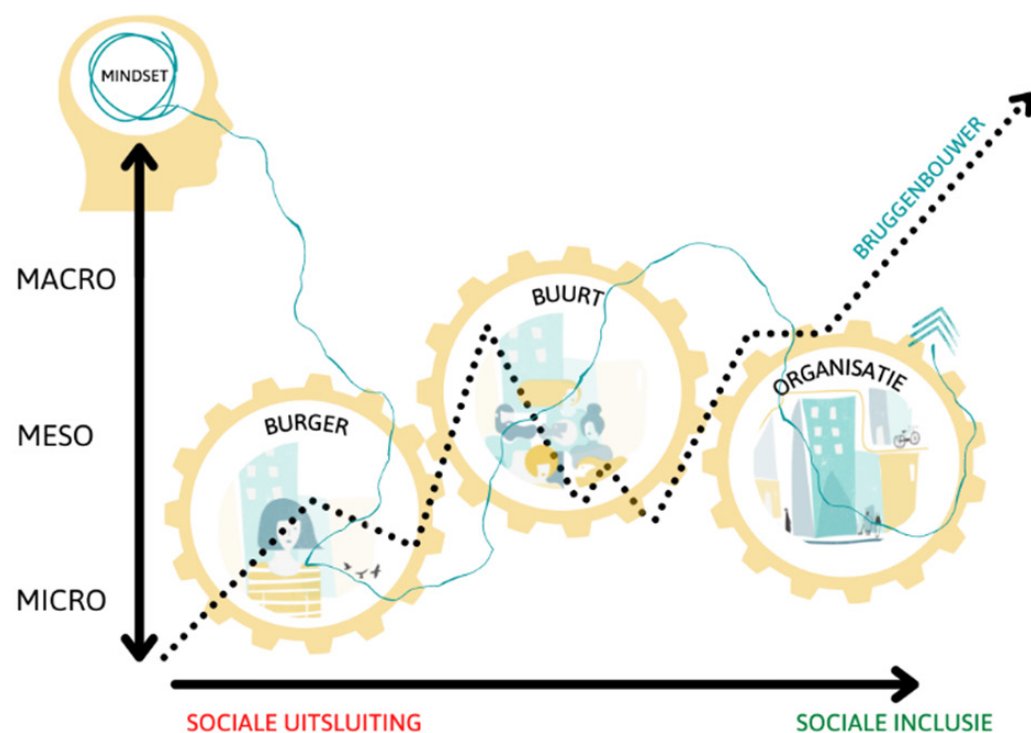
Geïntegreerde zorg is niet meer weg te denken uit het Vlaamse zorglandschap. Op lokaal en bovenlokaal niveau zetten overheid en praktijk de koers naar een zorg- en welzijnssysteem dat vertrekt van een holistische mensvisie, waarbij burgers op een vlotte manier toegang vinden tot een scala aan hulpbronnen, dienstverlenende organisaties en instanties. Die evolutie maakt dat organisaties steeds meer opereren in een netwerk waarin elke actor zijn eigen bijdrage levert. Vaak gaat het nog om professionele samenwerkingen van de sectoren zorg en welzijn, maar steeds meer wordt ook de inzet van informele spelers en van andere sectoren als jeugd, cultuur en sport als toegevoegde waarde gezien. Die ontwikkelingen zetten organisaties en lokale overheden aan om in de buurt in kaart te brengen welke spelers een bijdrage kunnen leveren aan het verhogen van de levenskwaliteit van mensen, de sociale cohesie en de uitbouw van dienstverlening. Die zoektocht is bepalend voor de netwerksamenwerking die vorm krijgt rondom burgers.

De participatieve en activerende tools voor buurtanalyse die [Resokit](#) naar voor schuift, hebben als doel dit proces te ondersteunen. Na een korte bespreking van de Resokit-methodiek en het concept buurtanalyse, zoomen we in op een aantal voor ons belangrijke principes en acties in een sociaal veranderingsproces.

2. RESOKIT: BUURTANALYSE ALS HEFBOOM VOOR GEMEENSCHAPSVORMING

2.1 Resokit

De Resokit-methodiek en haar bijhorende tools zijn ontwikkeld voor bruggenbouwers (sociale professionals en vrijwilligers) die er hun werk van maken om burgers in kwetsbare levensomstandigheden te ondersteunen naar meer sociale inclusie. Daarvoor is de bruggenbouwer actief op individueel niveau (*microniveau*), op het niveau van organisaties en netwerken (mesoniveau), en op het niveau van overheidsbeleid en regelgeving (macroniveau).

Figuur 1. De drie niveaus waarop de bruggenbouwer actief is.

De weg naar sociale inclusie speelt zich af in een uitdagende dynamiek tussen burgers, buurten en organisaties. Met burgers bedoelen we niet enkel de burgers die zich in een kwetsbare situatie bevinden, maar ook medeburgers, burgercollectieven, gemeenschappen en coalities. Met organisaties doelen we in eerste instantie op organisaties die actief zijn in zorg en welzijn, maar evengoed worden ze aangesterkt door organisaties uit andere sectoren en zelforganisaties die sociaal schaduwwerk verrichten (Schrooten et al., 2019). Met de buurt bedoelen we de onmiddellijke leefomgeving van mensen. Hoewel we de digitale context niet mogen negeren, blijft de buurt een belangrijke rol spelen in het leven van mensen in kwetsbare situaties. Ze richten zich tot hun directe lokale omgeving omwille van beperkte mobiliteit, beperkte financiële armslag of beperkte kennis van taal of cultuur. Het is in die omgeving dat wij met Resokit neerstrijken om netwerken in buurten en organisaties te verstevigen ten dienste van de netwerken van mensen die in die buurten leven. En hoewel netwerken zich in buurten ontspinnen, strekken ze zich uit over buurten, steden, zelfs landen heen. Daarom spreken we over netwerken *van* de buurt, en niet van netwerken *in* de buurt.

De Resokit-methodiek kwam tot stand in een constante wisselwerking tussen praktijkervaringen en conceptuele kaders van onderzoekinstellingen en kenniscentra. Het maakt van Resokit een dynamische, praktisch bruikbare en wetenschappelijk onderbouwde methodiek.

2.2 Buurtanalyse

De buurtanalyse is een onderzoeksmethode waarbij de kenmerken van een buurt of wijk in kaart worden gebracht, zowel kwantitatief (bijvoorbeeld door statistieken over demografie, economische situatie, woningtypes, sociale voorzieningen ...) als kwalitatief (bijvoorbeeld door de inrichting van de publieke ruimte en de verhalen, ervaringen en meningen van bewoners). Met een buurtanalyse kunnen lokale besturen en middenveldorganisaties impactvoller werken en veranderingsprocessen ondersteunen die vertrekken van de leefwereld en dagelijkse realiteit van burgers.

Het concept van een buurt- of omgevingsanalyse is niet nieuw, maar komt wel steeds meer onder de aandacht. Dankzij een buurtanalyse kunnen organisaties beter inhaken op de dagelijkse realiteit en identiteit van hun buurt, zorgzone of regio. Op die manier kunnen ze bouwen aan netwerken die formele en informele zorg met elkaar vervlechten. Het vangnet voor burgers wordt hechter en de sociale cohesie vergroot. In die context spreken we weleens over gemeenschapszorg (community care) en gemeenschapsvorming (community building) (Vandelanotte & Lodewyckx, 2014).

Deze beweging zien we niet enkel in zorg en welzijn. De focus op de buurt zie we ook in regelgeving en praktijken van andere sectoren. Zo hebben bijvoorbeeld gemeenschapscentra, brede school-initiatieven of bibliotheken aandacht voor de buurt(en) waarin ze actief zijn en dragen ze op hun manier bij aan de lokale gemeenschap.

2.3 Praktijkgerichte visie op onderzoek

Met netwerken aan de slag gaan, vraagt goede kennis van de lokale context. Een buurt is vaak een broedplaats van netwerken en gemeenschappen, elk met eigen krachten, noden, overtuigingen en belangen. Het leren kennen van die mindsets legt een fundamentele basis voor verder buurtwerk. Uit onze ervaringen met de uitbouw van zorgzame buurten blijkt dat de dialoog over de mindset van elke betrokken actor een essentieel startpunt is. Bij spanningen tijdens het proces blijkt geregeld dat die stap te snel werd genomen

bij de start of werd overgeslagen. Het vraagt onderzoek naar de betrokken spelers, verborgen spelers, actieve of passieve spelers, publieke plekken, mentale plekken in een buurt om de dynamiek, synergie en fricties bij processen van gemeenschapsvorming te begrijpen.

Daarbij is het niet alleen de taak van de buurtwerker of bruggenbouwer om op onderzoek uit te gaan, noch van de onderzoeker of externe coach om conceptuele kaders af te toetsen aan de realiteit. Het is een onderzoekende houding die elke betrokken actor in een verhaal van geïntegreerde zorg, gemeenschapsvorming en sociale inclusie zich kan eigen maken. Het is een gedeeld proces en een gedeelde verantwoordelijkheid, waarin elke actor een (potentiële) medeonderzoeker is. Het onderzoek dat tijdens een buurtanalyse gedaan wordt, leidt als deel van het veranderingsproces tot beweging en activering. De resultaten van de buurtanalyse zijn een blijvend kompas voor de visie en missie van de organisatie of het samenwerkingsverband.

3. DE WERKZAME PRINCIPES VAN EEN BUURTANALYSE

Om een buurtanalyse te maken, schuiven we vijf principes naar voor:

1. Werken aan een gemeenschappelijke basis om de focus te bepalen
2. Cijfers en verhalen combineren
3. Actie en onderzoek begeleiden elkaar
4. Buurtanalyse als gedeeld eigenaarschap
5. Stapsgewijs en iteratief werken

3.1 Werken aan een gemeenschappelijke basis om de focus te bepalen

Zoals eerder vermeld is de mindset een belangrijke bouwsteen in de Resokit-methodiek, misschien wel de belangrijkste. Een proces van gemeenschapsvorming start bij het erkennen van ieders mindset en visie op netwerkversterkende processen. Het spreekt voor zich dat een apotheek of een huisarts een ander belang en andere rol heeft dan een buur, een burgercollectief of een lokale overheid.

Een buurtanalyse zorgt ervoor dat die verschillende visies, belangen, uitdagingen en kerntaken naast elkaar liggen en doorgepraat worden en dat er een gemeenschappelijke basis komt om op te bouwen. Daaruit volgt een focus die een samenwerkingsverband op scherp zet en de kans biedt om te evalueren en bij te sturen. Het geeft kans op een gelijkwaardige en gezamenlijke doelbepaling en werking.

De omgeving afbakenen is nuttig om een focus te bepalen. Daarbij is het belangrijk om goed voor ogen te houden dat er een verschil is tussen een 'wijk' als objectieve, administratieve, statistische eenheid en de 'buurt', die tot stand komt door een subjectieve inkleuring van de mensen die er wonen, werken of er gebruik van maken. De actoren die aan een buurtanalyse starten moeten niet alleen bepalen met welke bril(len) naar de omgeving wordt gekeken, maar ook hoe de omgeving wordt afgebakend. Die taak op zich zorgt al voor meer verbondenheid, gezamenlijke focus en actie.

Daarbij kan het helpen om een sterkte-zwakteanalyse te maken over de afgebakende buurt of wijk, ook *SWOT-analyse* genoemd (afkorting voor *Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats*). Vanuit de verschillende SWOTs van de betrokken actoren of mede-onderzoekers kan je een gedeelde SWOT destilleren.

Op basis daarvan kan je een aantal aannames of vooronderstellingen selecteren die je verder toetst aan de realiteit. Afhankelijk van wie de buurtanalyse doet, kunnen aannames bepaald worden op maat van het samenwerkingsverband, het doelpubliek, de kerntaak of het aanbod van een organisatie. De gedeelde SWOT vormt de basis voor de verdere buurtanalyse, beleidsplanning en actie bepaling.

3.2 Cijfers en verhalen combineren

Bij een buurtanalyse wordt een combinatie gemaakt van objectieve gegevens over de buurt en de subjectieve beleving van de actoren die de buurt maken tot wat ze is. We spreken in de tool 'Leidraad buurtanalyse' (www.resokit.be/tools) over *desk research* en *field research*. Bij desk research, of bureauwerk, kan je al heel wat cijfermateriaal, artikels, websites, publicaties of input uit sociale media verzamelen. Via field research, of veldwerk op het terrein, ga je actief op zoek naar kenmerken, geluiden, opinies, verhalen en visies over de buurt. Het veldwerk kan bestaan uit gesprekken voeren of deelnemen aan acties, maar even goed uit observatie en rondhangen. De realiteit van de buurt zit vervat in kwantitatieve data (cijfers, administratie ...) maar ook in kwalitatieve gegevens (verhalen, getuigenissen, teksten ...). De combinatie van die twee onderzoeksstrategieën is essentieel. In de buurtanalyse wordt gebruik gemaakt van uiteenlopende onderzoekstechnieken, waaronder cijferanalyse, focusgroepen, informele stoepgesprekken, stellingenstraten, erfgoedcafés, vertelsessies, of digital storytelling.

Belangrijk is om bewust te bepalen bij wie de input gesprokkeld wordt en om de diversiteit van de groep bevrageden te bewaken. De vraag kan gesteld worden of er op voldoende kruispunten van mensenlevens, demografische kenmerken, straten en pleinen onderzoek verricht wordt. Eerder dan te streven naar volledigheid, is de aandacht voor de mate van saturatie belangrijk: 'Horen we nog nieuwe geluiden? Of weerklinken dezelfde echo's?'

We zijn zelf pleitbezorger van ervaringskennis inzetten in processen van gemeenschapsvorming. Naast theoretische en praktijkkennis, is de kennis van mensen die geleefde ervaringen hebben een rijke aanvulling. Het is aangewezen om zorgzaam te begeleiden hoe de ervaringskennis wordt ingezet. Geconfronteerd met een veelheid aan actoren dreigt een individuele stem met ervaringskennis minder gewicht te krijgen of verloren te gaan. Groepen lotgenoten bevragen kan een veilige context zijn om verhalen bij mensen te sprokkelen. Het is in die context ook werkzaam om een diversiteit aan onderzoekstechnieken te gebruiken. Creatieve technieken kunnen drempels verlagen en verbinden. We denken bijvoorbeeld aan storytelling, foto's, podcasts, slam poetry of stoepkrijt als echo's van burgers.

3.3 Actie en onderzoek begeleiden elkaar

Activiteiten die kaderen in de dagelijkse werking of in projecten van organisaties kunnen ook onderzoeksactiviteiten zijn. Je hoeft niet altijd aparte momenten te organiseren om aan buurtonderzoek te doen. Door de dagelijkse werking te screenen en te bekijken welke input die kan opleveren, kan je al heel wat informatie voor de buurtanalyse verzamelen. Denk bijvoorbeeld aan de soepkar die rondgaat en aan elke klant enkele vragen stelt over de buurt, aan overlegmomenten met lokale partners waar de beleidsplannen aan elkaar worden voorgelegd, of een activiteit waarbij deelnemers foto's maken van wat ze goed en slecht vinden aan hun buurt. Participatief aan buurtanalyse werken is een actieve bezigheid en is een vorm van actieonderzoek.

In buurtprocessen is er dus geen duidelijke grens tussen buurtonderzoek, -analyse en de eigenlijke actie of werking. Meer zelfs, het onderzoek zet actoren meteen aan tot reflectie en actie, waarop acties ook weer stof geven tot reflectie en verdere analyse. Laten we zeggen dat beide processen idealiter in elkaar overvloeien en deel uitmaken van een circulair proces. In de ondersteuning van zorgzame buurten is de buurtanalyse een essentiële startvoorwaarde. Het gebeurt wel vaker dat lokale besturen en organisaties de buurtanalyse zien als een verplicht nummer om hun aanpak te verantwoorden, zonder de activerende en participatieve meerwaarde te zien van dergelijke aanpak. De waarde van die analyse wordt sterk bepaald door de vervlechting van desk research en field research en de vervlechting van onderzoek en actie. Hoe beter beiden in elkaar overvloeien, hoe krachtiger de gemeenschapsvormingsprocessen die tot stand komen. Wanneer acties en samenwerkingsverbanden stoelen op een goede kennis van de spelers in de buurt en de noden van de buurtbewoners, is er een bijna organische beweging van onderuit. Omgekeerd hebben top-downprocessen vaak niet de gewenste impact, waardoor er hiaten of fricties ontstaan.

3.4 Buurtanalyse als gedeeld eigenaarschap

Opvallend is dat deze voorgeschreven aanpak na een tijdje een houding wordt. Deze onderzoekende houding sijpelt binnen in het DNA van organisaties, hun personeel en vrijwilligers, bestuurders en netwerken van partners. Zelfs het eigen doelpubliek eigent zich een signaalfunctie toe. Het participatieve karakter van een buurtanalyse zorgt ervoor dat actoren zich aangesproken voelen, signalen opvangen, bundelen en doorgeven. Het is een rechtstreeks appel op hun politiserende rol.

Een buurtanalyse gaat uit van een gedeeld eigenaarschap. Iedereen is onderzoeker in diens eigen netwerk en levenssfeer (burger) of bestaansrecht (organisatie). Toch is het belangrijk dat data gedeeld en samengebracht worden tot één geheel dat transparantie en inkijk geeft in de identiteit en eigenheid van de buurt. Duidelijke afspraken vooraf over wie welke gegevens verzamelt, hoe er gerapporteerd wordt en hoe men tot conclusies komt, vermijden onvolledige analyse en het afhaken van deelnemers. Een buurtanalyse creëert een gedeelde ruimte, een platform om acties te ondernemen in die buurt. Samen onderzoek doen en actie ondernemen veronderstelt vertrouwen in elkaar. Het vergt openheid of afweging naar deelname van diverse belanghebbenden en het inschatten van diverse sociale kenmerken en posities van alle betrokkenen, en de impact ervan op het onderzoeksproces (zie ook Van Acker et al., 2021). De aflijning tussen de rollen van onderzoeker, deelnemer, beleidsverantwoordelijke of praktijkwerker kan in processen van buurtanalyse vervagen omdat iedereen bijdraagt aan een verbetering van de levenskwaliteit van de mensen die in de buurt leven. Deze participatieprocessen in onderzoek vragen om stil te staan bij principes zoals de vrijwilligheid van deelname aan onderzoek, auteurschap, en besluitvormingsprocessen over de inhoud en het proces van de buurtanalyse (zie ook Verhaegen et al., 2024).

3.5 Stapsgewijs en iteratief werken

Het lijkt wel of een buurtanalyse een erg tijdrovende bezigheid is. Alles hangt ervan af in welke mate de onderzoekende houding al deel uitmaakt van de dagelijkse werking van een organisatie en is ingebed in lopende initiatieven. De registratie van bevindingen vraagt wel enige inspanning. Gedeelde digitale applicaties zoals Stormboard, Trello of Padlet kunnen handig zijn. Zo staat alle info centraal gebundeld. De analyse kan ook gebeuren door vrijwilligers en doelpubliek. Dat geeft bovendien de garantie van een gebruikersperspectief en van aannames die van bij de start de noden van onderuit weerspiegelen. Aangezien een buurtanalyse een iteratief proces is waarbij het probleem in kaart brengen, analyse en actie door elkaar

vloeien en waarbij theoretische-, praktijk- en ervaringskennis elkaar aanvullen, is het niet erg dat dit de nodige tijd vraagt. We gaan uit van een werking met voortschrijdend inzicht, op basis waarvan acties telkens worden aangepast.

Hoewel participatieve dynamieken en processen baat hebben bij een organische aanpak, is een buurtanalyse ook een strategische aangelegenheid, waarbij een aantal stappen en fases gerespecteerd moeten worden. Ondanks een stapsgewijze aanpak is een buurtanalyse geen lineair proces, maar bestaat het uit circulaire bewegingen in het detecteren, beluisteren, samenbrengen en verbinden van de actoren en hun belangen en noden.

4. STAPPEN IN DE BUURTANALYSE

We zien vijf stappen die telkens terugkomen in een buurtanalyse:

- setting the scene (4.1)
- desk research (4.2)
- field research (4.3)
- analyse van de resultaten (4.4)
- verduurzamen in beleid en actie (4.5)

We verduidelijken ze kort aan de hand van enkele tips en reflectievragen. In de blauwe kaders geven we een aantal concrete voorbeelden uit de praktijk.

4.1 Setting the scene

- Wie betrekken we bij de buurtanalyse?
- Hoe bakenen we de buurt af?
- Hoe verbinden we de buurtanalyse aan de missie en visie van de organisatie(s)?
- Welke tools zullen we gebruiken?
- Hoe rapporteren we?
- Vanuit welke aannames of vooronderstellingen vertrekken we?

Op de [Resokit-website](#) vind je tools voor deze stap. De Brusselse lokale dienstencentra gingen er al mee aan de slag.

In de Brusselse lokale dienstencentra werden diverse actoren bij de buurtanalyse betrokken: gebruikers van het lokaal dienstencentrum, vrijwilligers, lokale partnerorganisaties, gebruikers van de buurt, passanten, buurtbewoners, sleutelfiguren, lokale handelaars ... De buurt werd afgebakend door een groep gebruikers op een kaart te laten aanduiden wat voor hen 'hun buurt' was. De contouren van alle lijnen vormden de buurt. In andere centra werd de buurt door gebruikers nagebouwd met legoblokjes. Elk legoblokje symboliseerde iets of iemand. De vrijwilligers maakten een eigen buurt-monopolyspel, waar de waarde van de straten indicatief was voor hun waarde-oordeel over die straat. Alle informatie werd samengebracht op een gedeeld digitaal platform waar ook vrijwilligers informatie konden ingeven. Vanuit de huidige werking werden een aantal vooronderstellingen bedacht. Bijvoorbeeld: de ouderen in de buurt missen een laagdrempelig sociaal infopunt; ons activiteitenaanbod bedient maar een bepaald segment van de ouderen uit de buurt; mensen met een migratieachtergrond richten zich tot zelforganisaties die vanuit hun gemeenschappen ontstaan zijn ...

4.2 Desk research

- Wat leren we uit de desk research over de vooronderstellingen die we maakten in de voorgaande stap van de buurtanalyse?
 - Wat bestaat er al qua analyses of studies? Welke actoren doen ook een omgevingsanalyse?
 - Interessante bronnen voor respectievelijk Brussel en Vlaanderen zijn de wijkmonitoring van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) en Provincie in cijfers.
 - Kan je met andere organisaties een samenwerking aangaan hierover en expertise uitwisselen?
- Op de [Resokit-website](#) vind je onder andere de tools 'Leidraad buurtanalyse' of 'Brussel op het net' die je op weg zetten in desk research-acties.

Aan de hand van jaarverslagen, tevredenheidsmetingen en gebruikersvergaderingen stelden de Brusselse lokale dienstencentra een lijstje op van mogelijke aannames of vooronderstellingen over de buurt en de eigen werking. In groep werd daaruit een selectie gemaakt. Deze aannames zouden verder onderzocht worden via digitale databases: 'Hoeveel mensen met een migratieachtergrond wonen er in onze buurt? Welke zelforganisaties zijn er in onze buurt actief? Wat zijn de demografische kenmerken van de ouderen in onze gemeente?' Enzovoort. Samen met de cultuurfunctionaris, de bredeschoolcoördinator, de ouderenadviesraad van de gemeente, de bibliotheek, het gemeenschapscentrum en het wijkgezondheidscentrum werden gegevens door de verschillende partners bij elkaar gesprokkeld, samengelegd en gedeeld.

4.3 Field research

- Welke onderzoeksmethodes (bijvoorbeeld participerende observatie of sneeuwbalsteekproef) kunnen ons helpen om mensen te bereiken en te betrekken?
- Welke woordenschat gebruiken we om de buurt te beschrijven? Hoe kijken we naar de buurt? Wat merken we op? Wanneer en waar verzamelen we gegevens (overdag, 's avonds, 's nachts – in de (semi)-publieke ruimte ...)?
- Uit welk perspectief kijken we naar de buurt? Hoe kunnen we doorheen de noden, belangen, interesses van partners en doelgroepen naar de buurt kijken?
- Hoe komen we naast de formele spelers ook de informele netwerken op het spoor? Ga op zoek naar sleutelfiguren, verken het sociaal schaduwwerk, laat burgers hun persoonlijke buurtkaart maken, bekijk welke ondersteunende netwerken van inwoners of gebruikers aanwezig zijn in de buurt, welke publieke plekken een eigen invulling, bezetting en kleur kregen.
- Hoe maken we zelf deel uit van de buurt? Wat kunnen we doen om meer deel te zijn van de buurt? Hoe zichtbaar zijn we zelf als professionals in formele en informele contacten?

[Resokit-tools](#) die nuttig zijn om het terrein van de buurt verder te verkennen zijn onder andere 'Stadswor-den', 'De buurt lezen' of 'Schatten in de buurt'.

In de zorgzame buurtprojecten die we coachten, gingen vrijwilligers bijvoorbeeld via een wekelijkse ronde met de soepkar deur aan deur in gesprek met buurtbewoners. Ze waren aanwezig op buurtinitiatieven van andere lokale spelers (wijkfeesten, rommelmarkten, buitenspeeldag ...) om buurtbewoners te bevragen, onder meer via een rad van fortuin waar mensen aan konden draaien en voor een bepaald bedrag moch-

ten dromen wat ze zouden veranderen in de buurt. Er was ook een stellingenstraat: buurtbewoners liepen langs een rij met borden waar stellingen over de buurt op stonden. Met blijde en droevige smileys konden buurtbewoners de stellingen beoordelen. Tijdens erfgoedcafé's konden gebruikers hun bevindingen over de buurt in verandering delen aan de hand van oude en recente foto's van de buurt. Er werd veel informatie verzameld via uiteenlopende bronnen. Wanneer de bevindingen uit dat veldwerk steeds meer in dezelfde richting wezen en de veronderstellingen bevestigden of weerlegden, konden ze een volgende stap zetten.

De buurt observeren op het terrein zelf is een permanente bezigheid. Door af en toe andere wandelwegen van en naar de werkplaats te nemen, geregeld een broodje in de lokale snack te gaan eten, buurtbewoners aan te spreken op een bankje, door de buurt te lezen (kijken naar de deurbellen, hoe het balkon van appartementen gebruikt wordt, de staat van het straatmeubilair ...) leer je de buurt steeds beter kennen, leer je wie er woont of langskomt, en hoe zij naar die buurt kijken, wat ze er doen ...

4.4 Analyse van de resultaten

- Welke inzichten zijn nieuw voor ons? Welke komen terug? Waar is meer info over nodig? Wat is er wel, nog of niet meer aanwezig in de buurt? Wat missen we in de buurt? Waar liggen werkterreinen? Hoe past dit in ons verhaal, of eerder, hoe kan ons verhaal zich daaraan aanpassen?
- Een toets van de bevindingen van een buurtanalyse kan door ze af te zetten aan kaders over zorgzame buurten (zie Vlaamse Overheid z.j., of Teugels en Vanmechelen, 2018).
- Een selectie maken van de informatie en bevindingen kan volgens drie kwalificaties:
 1. Waar hebben we impact op? Wat raakt aan de kerntaak, visie of missie van de partners aan tafel?
 2. Wat ligt buiten ons bereik, maar hebben we wel invloed op? Kunnen we dit signaleren aan derden? Kunnen we het thema politiseren?
 3. Wat ligt buiten onze invloedssfeer maar binnen de actieradius van andere organisaties? Vinden we partners die met dit thema bezig zijn als kerntaak?

Aan de hand van alle verzamelde gegevens gingen de lokale dienstencentra en de zorgzame buurtprojecten na of hun vooronderstellingen over de buurt en haar bewoners klopten. Ook nieuwe elementen die relevant zijn voor de buurt en de werking kwamen naar boven. Uit één van de buurtanalyses bleek bijvoorbeeld dat de mensen in de buurt een waserette misten. Het leidde tot de aankoop van drie wasmachines en droogkasten die in een lokaal van de school om de hoek werden geïnstalleerd. Uit een andere buurtanalyse bleek dat er heel wat jonge gezinnen in de buurt waren komen wonen de laatste vijf jaar. Samen met de ploeg vrijwilligers en de gebruikers was er een grote brainstorm over activiteiten die ze zelf voor ouders en kinderen zouden kunnen organiseren.

Vaststellingen die de slagkracht of het mandaat van een organisatie overstijgen, bijvoorbeeld een verminderde toegankelijkheid of mobiliteit in de buurt door moeilijk begaanbare voet- en zebrapaden, worden besproken met buurtbewoners, gedocumenteerd en gesignaleerd aan het lokale bestuur.

4.5 Verduurzamen in beleid en actie

- Wanneer een eerste buurt- of omgevingsanalyse gemaakt is, wordt die vertaald naar een (gedeeld) beleidsplan en (gedeelde) acties.
- Dat is opnieuw een moment om bevindingen en beleidsaanbevelingen door te praten met de verschillende betrokkenen, en weer even naar die focus, het vertrouwen, het gedeeld eigenaarschap en de mindset te gaan (zie principe 1 en 4 zoals hierboven omschreven). Kunnen we ons hier samen achter scharen? Of welke aanpassingen moeten nog gebeuren? Welke hiaten moeten we verder onderzoeken?
- Tijdens het uitrollen van de acties blijven de verschillende actoren gegevens verzamelen en analyseren. Dat is een continu proces (zie principe 2, 3 en 5 hierboven omschreven).
- Doorheen dit hele proces wordt er geregeld geëvalueerd en bijgestuurd, gedocumenteerd, kleine successen gevierd, en beleidsplannen verder ingekleurd.
- Van bij aanvang moet worden gezocht naar welke acties nodig zijn om de impact van de buurtanalyse (en het buurtgericht werken) zo groot mogelijk te maken, op korte en lange termijn. Hefbomen daartoe zijn:
 - a. De buurtanalyse visualiseren. Naast tekst zijn visuele weergaves, hetzij offline hetzij online, ondersteunend voor het proces;
 - b. De buurtanalyse verankeren in de organisatie zelf: 'Welke linken zijn er naar het vrijwilligers-, participatie- of inclusie-beleid? Welke impact heeft het op financiën? Of hoe integreren in de voorbereiding van meerjarenplannen?'
 - c. Communiceren over de buurtanalyse naar andere lokale partners en besturen.

[Resokit-tools](#) die kunnen helpen om processen van buurtanalyse te verankeren, zijn 'Buurtkaart organisatie' of 'Inclusietracker'.

Dat een buurtanalyse een kritisch kompas blijft voor de visie en missie van een organisatie mag ondertussen duidelijk zijn. Op basis van hun buurtanalyses maakten de Brusselse lokale dienstencentra een meerjarenplan op dat bepalend is voor de afstemming van het aanbod, de samenwerking met lokale partners en hun politiserend werk.

Ze formuleerden als groep van organisaties ook een aantal gezamenlijke doelstellingen. Die collectieve doelstellingen laten hen toe om de krachten te bundelen, bijvoorbeeld op het vlak van communicatie en profilering of in hun samenwerking met regionale en lokale overheden.

Heel wat dienstencentra hebben naar aanleiding van hun buurtanalyse een buurtraad opgericht die de buurtanalyse, het meerjarenplan en de dagelijks werking voedt en kritisch onder de loep blijft nemen. Die buurtraad is samengesteld uit een diverse waaier aan formele en informele buurtactoren. Buurtraden kunnen ook door verschillende lokale partners samen ingericht worden.

Tot slot zijn buurtanalyses de ideale aanleiding om als organisatie in gesprek te gaan met lokale partners en overheden. Jaarlijks een bezoek brengen aan de gemeentelijke adviesraden (ouderen, jeugd, cultuur ...) om de buurtanalyse levendig te houden, kan ook een piste zijn.

5. GEEN BUURTANALYSE ZONDER PARTICIPATIE

Participatie is een belangrijke hefboom voor buurtanalyse. Het draagt bij tot betere en meer gedragen resultaten en zet de doelstellingen en het proces van buurtwerk in flow. Het helpt bij de activering van professionals, burgers, organisaties en de buurt. Buurtanalyse is een wezenlijk deel van gemeenschapsvorming. Een gedeelde mindset en het gezamenlijk verzamelen en verwerken van informatie creëren een platform voor actie in de buurt. Op dat platform kruisen de rollen van onderzoeker, burger en professional elkaar en worden verschillende posities uitgewisseld en verdiept. Aan de basis ligt de onderzoekende houding. Samen onderzoek doen helpt om meervoudige posities in te nemen, ervaringen en kennis uit te wisselen en samen te werken richting sociale inclusie. Hoe meer actoren deel uitmaken van de analyse, hoe verder die kan verbreden en verdiepen, en hoe groter de gedragenheid van de resultaten en de impact van meerjarenplannen die daaruit voortvloeien. Wanneer empirisch onderzoek en procesmatige acties samenlopen, leidt dat tot een rijkere en effectievere dynamiek in buurten, met betere uitkomsten voor de doelgroepen tot gevolg.

REFERENTIES

Schrooten, M., Thys, R. en De Bruyne, P. (2019). *Sociaal schaduwwerk. Over informele spelers in het welzijnsland-schap*. Brussel: Politeia.

Teugels, H. en Vanmechelen, O. (2018). *Cahier 10: Buurtgerichte Zorg*. Brussel: Kenniscentrum Welzijn, Wonen, Zorg. <https://www.kenniscentrumwwz.be/kennisbank/cahier-10-buurtgerichte-zorg>

Van Acker, K., Claes, E., Deleu, H., Gulinck, N., Naessens, L., Schrooten, M., Flachet, T., Moustatine, A. (2021) Participatory Action Research and urban social work: strategies for navigating the challenges of participation and reciprocity. *Journal of social intervention: Theory and practice*. 30:1, 3-21. <https://journalsi.org/articles/10.54431/jsi.664>

Vandelanotte, G. en Lodewyckx, I. (2014). *De rol van community building in de vermaatschappelijking van de zorg*. Tiel: Lannoo.

Verhaegen, I., Clever, J., Claeys, J. en Hellinckx, L. (2024). *De binnenkant van sociaal isolement. Conclusies uit het actieonderzoek en aanbevelingen voor organisaties en beleid*. Brussel: Odisee.

Vlaamse Overheid, Departement Zorg (z.j.) *Zorgzame buurten*. Inspiratiekader bij projectoproep. Geconsulteerd op 18/9/2024 via https://www.zorgenvoormorgen.be/sites/default/files/media/20210610_inspiratiekader_FINAAL.pdf

OM VERDER TE LEZEN (TER INSPIRATIE)

Deleu, H., Claeys, J., Meys, F., Verhaegen, I., Vos, E. (2019). *Buurtgericht werken: Hoe kunnen Brusselse welzijnsorganisaties de netwerken van hun buurt versterken om sociaal isolement van kwetsbare burgers tegen te gaan?* Brussel: Odisee.

Verhaegen, I., Claeys, J., Deleu, H., Meys, F., Vos, E., Taamouti, M. (2021). *Resokit: methodiek en tools voor sociale professionals om netwerken te versterken en te connecteren met de buurt*. Brussel: Odisee. www.resokit.be